

O MONEDĂ EMISĂ ÎN TIMPUL DOMNIEI LUI ALEXANDRU CEL BUN, DESCOPERITĂ ÎN SATUL HECI, COMUNA LESPEZI, JUDEȚUL IAȘI

Traian Bița

Résumé

Dans le village de Heci, commune de Lespezi, département de Iași, a été découverte, en 2000, une pièce de monnaie datant du règne du prince de Moldavie, Alexandre le Bon (1400-1432). En fonction des légendes se trouvant sur les pièces de monnaie de ce prince, elles se retrouvent dans deux principales catégories. Dans la première catégorie entrent les pièces de monnaie qu'on compte avoir été émises jusqu'en 1408 (?), dont les légendes sont sur le droit: **S. ALEXANDRI** (Sceau d'Alexandre), et sur le revers: **S. SIMOLDAVIENSIS** (Sceau de Moldavie); pour les pièces de monnaie de la deuxième catégorie, celles d'après 1408, les légendes sont, sur le droit: **MONE ALEXANDRI** (pièce de monnaie d'Alexandre), et sur le revers: **WD. MOLDAVIENSIS** (Prince-régnant de Moldavie).

Le nom des pièces de monnaie d'Alexandre le Bon sont les doubles gros, gros et moitiés des gros (anépigraphes). Officiellement reconnues avoir été frappés en argent, ces pièces de monnaie ont été frappées, pour la plupart, en argent à titre inférieur ou en cuivre argenté. C'est peut-être la raison pour laquelle on peut expliquer le manque presque total de trésors où figurent ce type de pièces de monnaie. En échange, on connaît de nombreuses découvertes de pièces isolées, au hasard ou à l'occasion de fouilles archéologiques.

L'importance particulière de la découverte de la pièce d'Alexandre le Bon à Heci-Lespezi consiste dans le fait que l'endroit de la découverte figure sur le trajet de l'ancienne route moldave, qui reliait, à cette époque-là, le bourg de Lvov (Pologne) à Cetatea Albă, important centre génois à la mer Noire. Non loin de cet endroit-là, celui de la découverte, à quelque 5 kilomètres, sur le même trajet de l'ancienne route déjà mentionnée, à l'occasion de travaux de restauration du monastère de Probota, a été découverte une autre pièce semblable à la première, provenant, donc, du même prince. La présence de ces pièces de monnaie sur le trajet de la susdite route commerciale témoigne de l'importance de cette route comme voie de circulation monétaire moldave aussi.

În primăvara anului 2000, întâmplător, în timp ce săpa în grădina tatălui său din satul Heci, comuna Lespezi, județul Iași, Daniel Sava a găsit o monedă care s-a dovedit a fi emisă în timpul domniei lui Alexandru cel Bun (1400-1432). Moneda se prezintă astfel:

Pe avers: **+MONE[...]RI** (**MONE ALEXANDRI** = moneda lui Alexandru).

Stema dinastică – *cap de bour* – cu coarnele în formă de cerc și urechi romboidale zimțate. În stânga (văzut din spate) luna-crai nou, iar în dreapta o rozetă; legenda încadrată între două cercuri de perle (c.p.e. – c.p.i.).

Pe revers: **+WDMOLDAV[...]IS** (**W.D.MOLDAVIENSIS** = voievod al Moldovei). Scut antic despicat, primul cartier fasciat, în cel de-al doilea șase flori de crin. Deasupra scutului, parțial pe el (coarnele în afară), un cap de bour mic, fără urechi. Lateral scutului, în stânga, sigla I; la exterior, legenda c.p.e. – c.p.i.

Gros (?) aramă argintată, ↑←, 22, 3 - 21, 3 mm 1.07 g, MBR tip IV nr. 389, emisă, probabil, la Suceava prezintă uzură datorită circulației. Moneda aparține Muzeului din Pașcani.

Terenul pe care a fost descoperită moneda se află pe drumul județean D. J. 208 - Lespezi-Paşcani, la mică distanță – cca. 5 km. – de satul limitrof Probotă, comuna Dolhasca, județul Suceava. În acest sat se află o veche ctitorie, cea a lui Petru Rareș (1527-1538; 1541-1546), mănăstirea cu același nume, Probotă, precum și urmele unei biserici mai vechi, cea a „Mănăstirii Probotă din Poiană”, pomenită în documentul din 6906 (1398) iulie 2, probabil o ctitorie a lui Ștefan I (1394-1399) (DRH A I nr. 6), existentă deci în timpul domniei lui Alexandru cel Bun.

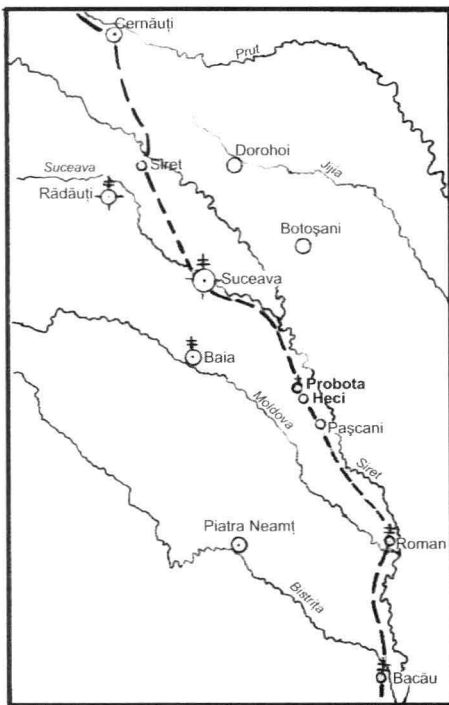

avers

revers

Porțiunea de drum județean care trece prin satul Heci coincide cu cea a vechiului drum moldovenesc care a existat de-a lungul Siretului, care lega târgul Liovului, din Polonia, de Cetatea Albă, important centru comercial genovez de la Marea Neagră la acea vreme. Actual, acest drum trece prin Suceava, Probotă, Heci, Valea Seacă, Pașcani, Roman (Pascu 1978 harta 68H2).

“ȚĂRILE ROMÂNE DE LA JUMĂTATEA SEC. XVI ÎNCEPUTUL SEC. XVIII”

LEGENDĂ

- — — Vechiul drum moldovenesc
- ⊙ Oraș fortificat
- Oraș
- Sat
- ⊕ Mănăstire
- ⊕ Mitropolie sau episcopie (ortodoxă, romano-catolică, evanghelistă, reformată)

“Heciul este pomenit încă din anul 6917 (1409), aprilie 18 [...] și, mai târziu, [ca fiind] al Mănăstirii Probotă, cum se vede dintr-un document din 7022 (1514), prin care Bogdan Voievod dă Mănăstirii Pobartii un sat cu numele Haeciu [...]” (Costăchescu 1932 480; DRH A I nr. 25).

În anul 1408, voievodul Alexandru cel Bun a acordat un privilegiu negustorilor lioveni care tranzitau acest drum. Evenimentul a avut o influență favorabilă asupra circulației monetare și a baterii de monedă proprie în Moldova.

În acea vreme, pentru tranzacțiile mai importante se foloseau monedele străine din aur – florinii genovezi și cei ungurești, iar pentru cele mai puțin importante cele din argint, străine – groșii polonezi și cei din Boemia, groșii de Praga, precum și monedele emise în Moldova.

Monedele moldovenești emise în timpul domniei lui Alexandru cel Bun, oficial erau socotite a fi din argint: dubli groși 19-23 mm, 1, 10 – 1, 80 g; groși 17-18 mm, 0, 75-1, 08 g.; jumătăți de gros – monede anepigrafe, 12-14 mm, 0, 30-0,56 g. (MBR 58-59). Însă a fost bătută multă monedă din aramă argintată. “Nu este exclus ca unele monede anepigrafe [atribuite lui Alexandru cel Bun] să aparțină altei domnii.” (MBR 58).

Emisiunile monetare ale lui Alexandru cel Bun prezintă unele caracteristici care permit clasificarea lor în două categorii principale.

În *prima categorie* se includ monedele socotite a fi emise de la începutul domniei până în anul 1408 (?), monede care păstrează tipul tradițional preluat de la predecesorii săi, Petru I (1375-1391) și Ștefan I (1394-1399), monede al căror avers reprezintă stema dinastică – *cap de bour* – cu coarnele recurbate în formă de *liră* încadrată de legenda **S. ALEXANDRI** (sigiliul lui Alexandru), iar pe revers stema Moldovei (*scut antic despîcat*, cu primul cartier fasciat, iar în al doilea două flori de crin și legenda **S. MOLDAVIENSIS** – sigiliul Moldovei).

În *a doua categorie* se includ monedele socotite a fi bătute după această dată (1408), a căror legendă a fost schimbată: pe avers **MONE ALEXANDRI** (moneda lui Alexandru) și coarnele capului de bour în formă de cerc; pe revers legenda **W.D. MOLDAVIENSIS** (voievodul Moldovei) și același scut, puțin alungit, cu un număr de șapte, șase sau cinci flori de crin.

Se poate observa că acest criteriu de clasificare a monedelor lui Alexandru cel Bun îl constituie modul diferit în care au fost redactate legendele. Renunțarea la forma tradițională a legendei și înlocuirea ei cu o alta, cea prezentă pe monedele din a doua categorie, s-a făcut, probabil, în context european, având ca model unele monede ale țărilor învecinate, cum se poate vedea, de exemplu, pe monedele Regatului Ungariei: Maria (1382-1387) - **MONETA MARIE / REGINE VNGARIE**; Sigismund (1386-1437) - **MON. SIGISMVNDI / REGIS VNGARIE** (Creșterea Colecțiilor, 13-14, 1965 360 și 361, nr. 534, 538-541), monede din legenda cărora se poate deduce că, la vremea aceea, moneda, dreptul de a bate monedă aparține domnitorului, regelui Ungariei, respectiv voievodului Moldovei.

În aceeași manieră este redactată și legenda monedelor succesorilor lui Alexandru cel Bun până la Ștefan cel Mare (1357-1504), moment în care intervine o nouă schimbare, când pe monedele bătute de el apare legenda în forma **MONETA MOLDAVIE**, de unde rezultă că și dreptul de a bate monedă aparține statului, Țării Moldovei.

Între monedele emise în timpul domniei lui Alexandru cel Bun se remarcă o serie monetară (MBR nr. 371-374), oarecum diferită de celelalte arătate mai sus, când pe monede apare schimbată legenda, nu însă și forma coarnelor capului de bour de pe avers, care s-a păstrat în forma inițială. Această serie monetară s-a bătut, după toate probabilitățile, în perioada de trecere de la primul tip monetar la celălalt și se înscrie, fără discuție, în a doua categorie.

În ceea ce privește clasificările existente ale monedelor lui Alexandru cel Bun, “*Ordinea cronologică a emisiunilor monetare*” (Iliescu 1970 27), respectiv “*tipurile monetare*” (MBR 58 și 59), stabilite anterior în care s-a avut în vedere, drept criteriu de clasificare, prezența diferitelor semne sau sigle, în diferite poziții care însoțesc atât capul de bour de pe avers, cât și scutul de pe revers, aceste clasificări trebuie considerate ca particularități ale celor două categorii arătate mai sus.

Descoperirile monetare de la Alexandru cel Bun nu constituie rarități, ele apar de cele mai multe ori în săpăturile arheologice efectuate în siturile vechilor cetăți moldovenești Baia, Cetatea Albă sau Suceava (Berciu 1990 56-62, 85-88), foarte rar în tezaure, singurul cunoscut, cel de la Baia (Berciu 1990 56) sau în componența tezaurului de la Borzești, județul Bacău, în care, din totalul de 600 de monede, majoritatea monede medievale poloneze și lituaniene, doar „nouă piese sunt emisiuni de la Alexandru cel Bun” (Berciu 1990 59). Se pare că majoritatea descoperirilor de monede emise în timpul domniei lui Alexandru cel Bun provine din descoperiri întâmplătoare, izolate. Numărul mare de variante ale emisiunilor ne îndreptățește să credem că în perioada de domnie a acestui voievod a fost bătută o cantitate apreciabilă de monedă și, implicit, a existat o intensă circulație monetară. Explicația lipsei aproape totale a tezaurelor monetare trebuie căutată în slaba calitate a metalului din care a fost bătută majoritatea acestor monede – aramă argintată și puse în circulație ca monede din argint, neatractive ca valoare intrinsecă, pentru a fi teaurizate.

Descoperirea unei monede de la Alexandru cel Bun la Heci-Lespezi este deosebit de importantă, întrucât ea marchează un punct pe vechiul traseu al Drumului Moldovenesc, probabil un loc de popas al carelor încărcate cu mărfuri care veneau dinspre Suceava și care aveau de urcat în acest loc o pantă abruptă ce poate fi văzută și azi de pe terasa inferioară a râului Siret, pe cea exterioară, dar și atestarea circulației acestor monede în mediul rural.

Circulația monedelor emise în timpul domniei lui Alexandru cel Bun, în această zonă rezultă și din descoperirea, nu mai puțin importantă, făcută în timpul săpăturilor arheologice „în colțul nord-vestic al incintei” efectuate cu ocazia restaurării Mănăstirii Probota, mănăstire inclusă în anul 1993 în lista Patrimoniului Mondial Cultural și Natural ; de către UNESCO (*Probota* 2001 205 no. 168).

Moneda descoperită la Probota este asemănătoare cu cea de la Heci-Lespezi, iar din fotografie se poate deduce: moneda este din aramă argintată, se înscrie conform catalog – (MBR nr.171-174), tip II dubli, groși avers, „cap de bour cu coarnele în formă de liră, la dreapta rozeta, la stânga semiluna” legenda **MONE ALEXANDRI**; pe revers „scut despicat”, primul cartier fasciat în cel de al doilea șapte flori de crin, timbrat de un coif spre dreapta, lateral scutului, de o parte și de alta sigla $\perp$. Moneda se înscrie în cea de-a doua categorie, socotită a fi fost emisă, după anul 1408, respectiv în acea perioadă „de trecere de la primul tip monetar la celălalt” arătat mai sus.

În afara menționării diametrului de 21 mm, publicația respectivă nu menționează alte date tehnice referitoare la această monedă.

Bibliografie

- Berciu 1990 – A. Berciu, *Repertoriul descoperirilor monetare de pe teritoriul Moldovei secolele XIV-XVI*, în Caietul seminarului special de științe auxiliare ale istoriei”, 2,1990, 54-92.
- Costăchescu 1932 – M. Costăchescu, *Documente moldovenești interne înainte de Ștefan cel Mare*, Iași, 1932.
- Creșterea Colecțiilor – Biblioteca Academiei R.S.R., Cabinetul Numismatic, Caiet selectiv de informare – Creșterea colecțiilor, 13-14, iulie - decembrie 1965
- DRH A *Domenta Romaniae Historica A. Moldova*, vol. I, 1384-1448, ed. C. Cihodaru, I. Caproșu și L. Simanschi, București, 1975
- Iliescu 1970 – O. Iliescu, *Moneda în România*, București, 1970.
- MBR – O. Luchian, în G. Buzdugan, O. Luchian și C. Opreșcu, *Monede și bancnote românești*, București, 1977.
- Pascu 1971 – *Atlas istoric*, coord. St. Pascu, București, 1971.
- Probota 2001 – *United Nation Educational Scientific and Cultural Organization, Japan Fund for the Preservation of the World Cultural Heritage. The restauration of the Probota Monastery UNESCO*, Paris, 2001.